

BOCIAN BIAŁY W KRAJOBRAZIE POLSKIEJ WSI

**„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:
Europa inwestująca w obszary wiejskie”.**

Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja opracowana przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania – „Gniazdo” przy współpracy ze Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” PROW 2014-2020.

Projekt „Bocian biały w krajobrazie polskiej wsi” realizowany jest przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” (koordynator) oraz Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania – „Gniazdo” (partner), w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Celem projektu jest rozwój infrastruktury oraz wzrost kompetencji turystycznych wśród mieszkańców LGD „Kraina Rawki” i LGD – „Gniazdo” poprzez naprawę i budowę nowych gniazd bociana białego, organizację wyjazdu studyjnego do Wioski Bocianiejskiej oraz wydanie publikacji edukacyjnej na temat życia i ochrony bociana białego. Projekt realizowany będzie w okresie listopad 2021 r. – grudzień 2022 r., a wysokość dofinansowania dla całego projektu wynosi 97 733 zł.

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „KRAINA RAWKI”

zostało powołane do życia 10 marca 2006 roku. Od tego czasu nieustannie aktywizujemy społeczność lokalną do wspólnego działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz poprawy jakości życia mieszkańców przy wsparciu środków unijnych w ramach osi LEADER.

LGD „Kraina Rawki” swoim zasięgiem obejmuje 9 gmin: Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Puszcza Mariańska, Rawa Mazowiecka, Regnów, Sadkowice, Wiskitki i Żelechlinek.

Realizujemy działania na rzecz budowy społeczeństwa obywatelskiego, wspomagamy rozwój wspólnot i społeczności lokalnych poprzez wspieranie oddolnych inicjatyw mieszkańców. Przyczyniamy się do rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społecznego naszego obszaru.

Zapraszamy na naszą stronę i profil na Facebooku, gdzie będziecie mogli Państwo zobaczyć co w Krainie Rawki słychać: www.krainarawki.eu, www.facebook.com/krainarawki

Prezes Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”

Mariusz Cheba
Mariusz Cheba

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA – „GNIAZDO”

istnieje od 2006 r. jako dobrowolne, niezarobkowe zrzeszenie firm, osób i organizacji. LGD – „Gniazdo” działa na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich gmin członkowskich: Bolimów, Głuchów, Godzianów, Lipce Reymontowskie, Łyszkowice, Maków, Nowy Kawęczyn, Skierniewice, Słupia. Działalność Stowarzyszenia w głównej mierze oparta jest na finansowaniu działań z funduszy unijnych w ramach osi LEADER.

Organizacja włącza się w inicjatywy lokalne wspierając rozwój przedsiębiorczości, edukacji oraz pobudzając aktywność społeczną mieszkańców obszaru. LGD – „Gniazdo”. Wspiera również działania związane z turystyką, ochroną dóbr historyczno-kulturalnych oraz ochroną środowiska naturalnego. Jesteśmy otwarci na działania wspierające rozwój obszarów wiejskich.

Zapraszamy na naszą stronę internetową: www.lgdgniazdo.pl

Prezes Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania – „Gniazdo”

Marek Skiba
Marek Skiba

Wydawca:

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania – „Gniazdo”
ul. Św. Floriana 1, 96-100 Skierniewice
www.lgdgniazdo.pl

Partner wydania:

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”
Stara Rossocha 1, 96-200 Rawa Mazowiecka
www.krainarawki.eu

Tekst i zdjęcia:

Agnieszka Pruszkowska

Zdjęcie na pierwszej stronie okładki:

Dorosły bocian czyszczący pióra

Opracowanie graficzne i druk:

VEGA Studio Adv. Tomasz Müller

ISBN 978-83-936220-5-4

Egzemplarz bezpłatny

Rok wydania 2022

WSTĘP

Bocian biały to gatunek szczególnie znany i lubiany przez ludzi. Niezależnie od wieku każdy potrafi go rozpoznać. Nieodzwrotnie kojarzy się z polską wsią i nadejściem wiosny. Wzbudza sympatię i zainteresowanie. Dlatego mieszkańcy gmin z terenu LGD „Kraina Rawki” i LGD – „Gniazdo” bardzo chętnie włączyli się w realizację projektu służącego naprawie lub odnowieniu miejsc lęgowych „swoich” bocianów.

Zapraszam do lektury niniejszego opracowania, które przedstawi kilka ciekawostek i mało znanych faktów z życia bocianów, również tych z terenu obydwu stowarzyszeń.

BIOLOGIA GATUNKU

Bocian biały *Ciconia ciconia* to duży ptak z rzędu brodzących i rodziny bocianowatych. Dorosły, wyprostowany osobnik mierzy ok. 80 cm, waży 2,7 – 4,5 kg i ma rozpiętość skrzydeł ok. 2 m. Młode tegoroczne osobniki odróżniają się szarawymi do niemal czarnych dziobami i nogami – czerwieniącymi w wieku około roku. Dojrzałość płciową osiągają dopiero w 4 – 5 roku życia i wtedy po raz pierwszy przystępują do lęgu. Ptak ten występuje prawie w całej Europie (poza Wyspami Brytyjskimi i Półwyspem Skandynawskim), w Azji Mniejszej i północnej Afryce. Od 1934 r., obecnie co 10 lat odbywa się Międzynarodowy Spis Bociana Białego. W latach 2004-2005, w wyniku takiego spisu, oceniono populacje na 230 000 par. Najwięcej gniazdujących bocianów, z spośród wszystkich krajów europejskich, odnotowano w Polsce – 52 500 par! Wyniki ostatniego spisu

CIEKAWOSTKA!

W Polsce bociany nazywano: polski ibis, bocian pospolity, bocian zwyczajny, bocian czapla, Kajtek, Wojtek, Kuba lub busoń, buseń (na Polesiu). Na Ukrainie – łełeka, czornohuz.

Gniazdo na drzewie, Humin, gm. Bolimów

Gniazdo na platformie na słupie energetycznym, Stary Karolinów, gm. Puszcza Mariańska

niestety wskazują na znaczny spadek liczebności bociana na całym obszarze badań.

Kraj objęty monitoringiem	Liczebność par lęgowych 1994 – 1995	Liczebność par lęgowych 2004 – 2005
Europa, Azja Mniejsza, północna Afryka	166 000	230 000
Polska	40 000	52 500
Hiszpania	16 650	33 217
Ukraina	17 000	30 000
Białoruś	11 800	20 342
Litwa	11 130	13 000
Łotwa	10 600	10 700
Włochy	29	63
Szwecja	11	29
Dania	6	3

Tabela 1. Wyniki dwóch Międzynarodowych Spisów Bociana Białego.

Bocian biały jest gatunkiem, który już od XV lub XVI wieku osiedlał się blisko ludzi. Obecnie gniazda buduje tylko na terenie gospodarstw lub w bardzo bliskim ich sąsiedztwie. Początkowo lokalizował je na drzewach i dachach krytych strzechą. Z czasem kiedy uległo zmianie pokrycie dachowe, a na wieś dotarła sieć elektryczna, bociany przeniosły się głównie na słupy elektryczne (szczególnie w centralnej Polsce).

Osobnik dorosły

Młode bociany

Gniazdo na silosie, Michałowice, gm. Kowiesy

Gniazdo na silosie, Wola Wysoka, gm. Skierniewice

Bocian odbudowujący gniazdo po założeniu platformy. Kuna domowa (porażona prądem), która próbowała dostać się do gniazda szukając pożywienia.

CIEKAWOSTKA!

Od obecności bocianów pochodzą nazwy 29 miejscowości w Polsce, np. Bocian (woj. mazowieckie), Bocianek (obecnie dzielnica Kielc), Bocianowo (woj. warmińsko-mazurskie), Bocianicha (woj. łódzkie), Boćki (woj. podlaskie).

W ostatnich dniach marca lub w kwietniu, a czasem na początku maja, wracają z zimowiska bociany. Stare przylatują na swoje gniazda i rozpoczynają ich naprawianie i ulepszanie. Młode, które już osiągnęły dojrzałość płciową łączą się w pary. Budowę nowego gniazda rozpoczyna samiec, samica przylacza się nieco później. Najpierw układają grubsze gałązki, potem cieńsze, srodek (nieco opuszczony) wykładają słomą, sianem, kłaczami perzu, ziemią, obornikiem a nawet szmatami i sznurkami od prasy. Z upływem lat, corocznie zasiedlane gniazda przybierają znaczne rozmiary. Ich wysokość i szerokość może osiągać nawet 2 m, a waga nawet kilkaset kilogramów. Duża masa gniazd sprawia, że żadne drzewo ani słup nie jest w stanie utrzymać takiego ciężaru. Stare miejsca lęgowe tak naprawdę funkcjonują tylko dzięki ludziom. Właściciele gospodarstw, druhowie z OSP, pracownicy gminni i z zakładów energetycznych, ornitolodzy, osoby prywatne często uczestniczą w pracach zabezpieczających gniazdo (np. zdjęcie nadmiaru materiału gniazdowego).

Często wiosennej krzątaninie wokół gniazda towarzyszą walki, zwłaszcza gdy zainteresuje się nim inny bocian albo nawet para. Dzięki obrączkowaniu ptaków, a obecnie również nadajnikom satelitarnym montowanym na ptakach, wiemy, że bociany nie zawsze wracają do tego samego gniazda i nie zawsze wiążą się z tym samym partnerem. Zdarza się, że jeden bocian z pary spóźnia się z przylotem, wtedy jego miejsce może zająć inny – szybszy. Czasami podczas walki z konkurentem ginie jedno z pary (np. porażone prądem w wyniku upadku na druty elektryczne), a wtedy jego miejsce łatwo przejmuje zwycięzca. Odnotowano również wyrzucanie jaj, a nawet niedawno wyklułych piskląt przez konkurującą parę. Walki o miejsce lęgowe są częstym zjawiskiem, szczególnie tam gdzie siedlisko jest mało zasobne w pokarm.

W drugiej połowie kwietnia w gnieździe bocianim pojawiają się jaja: 3 – 6 szt., które są wysiadywane przez oboje rodziców (na zmianę). Po 33 – 34 dniach wykluwają się pisklęta, a po 60 – 65 młode opuszczają gniazdo.

CIEKAWOSTKA!

W Dzwonkowicach (gm. Nowy Kawęczyn) znajduje się gniazdo, na którym prawie każdego roku bociany wyprowadzały lęgi od 100 lat! Kiedyś tym gniazdem opiekował się dziadek, potem jego syn, a teraz wnuczek.

CIEKAWOSTKA!

Dolną część gniazda bocianów często zasiedlają: mazurek, wróbel, szpak, sikora bogatka, pliszka siwa, a rzadziej sierpówka, grzywacz czy sroka.

Mazurek (cecha rozpoznawcza: brązowa plamka na policzku)

W Polsce bociany osiedlają się w pobliżu rozległych terenów podmokłych, które dzięki swojej bioróżnorodności przyrodniczej i krajobrazowej są zasobne w pokarm cały sezon. To właśnie na wilgotnych łąkach, pastwiskach, starorzeczach, śródpolnych oczkach wodnych, stawach rybnych i dolinach z meandrującymi rzekami zdobywają pożywienie. Na polach uprawnych pojawiają się znacznie rzadziej i zwykle jest to związane z wykonywanymi tam pracami, np. podczas orki, żniw czy sianokosów. Zabiegi agrotechniczne sprawiają, że pokarm jest bardziej dostępny (ścięta roślinność, ranne zwierzęta). Bociany potrafią usłyszeć warkot traktorów lub kombajnów z odległości nawet kilku kilometrów. Zdobywając pożywienie posługują się wzrokiem. Dlatego żerują na terenach o niezbyt wysokiej roślinności. Zjadają wszystko to co są w stanie połknąć. Ich dieta zmienia się w zależności od dostępności pożywienia (np. w roku myśim jedzą głównie gryzonie) oraz od panujących warunków atmosferycznych.

CIEKAWOSTKA!

Dorosły bocian dziennie zjada 1 – 1,3 kg pożywienia w zależności od ilości wychowywanych młodych. Jeden młody bocian od wykucia do opuszczenia gniazda (ok. 40 dni) zjada 34 kg.

Jeden młody po opuszczeniu gniazda (przez 10 dni) dostaje od rodziców 3 kg + 2,5 kg przed odlotem na zimowisko zbiera sam.

Bociany szukające pokarmu podczas prac polowych

Młode bociany polujące podczas żniw

Bocian żerujący w młodym sadzie

Młode bocki poszukujące pokarmu w starym sadzie

W skład pożywienia bocianów wchodzi: drobne ssaki (szczury, myszy, norniki, krety, ryjówki), ptaki (pisklęta ptaków gniezdzących się na ziemi), gady (węże, jaszczurki), płazy (żaby, traszki), ryby i bezkręgowce (dżdżownice, pijawki, ślimaki, chrząszcze, szarańczaki, larwy owadów), a także padlina. Wbrew powszechnej opinii rzadko żywią się żabami. Niestety coraz częściej można również w Polsce zaobserwować bociany żerujące na wysypiskach śmieci, a potem odpoczywające w ich sąsiedztwie.

CIEKAWOSTKA!

Zjadanie przez bociany padliny przyczynia się w sposób bezpośredni do ograniczenia rozprzestrzeniania się groźnych bakterii związanych z rozkładającym się mięsem. Wysoka odporność u bocianów sprawia, że mimo nieświeżego pożywienia nie chorują one na toksoplazmozę i listeriozę.

Bociany (prawdopodobnie nie lęgowe) po żerowaniu na śmietniku często odpoczywają w jego sąsiedztwie

Bociany przy kałuży na polnej drodze. Łatwo tam znaleźć bocianie tropy – ślady nóg odcisnięte w błocie, piasku lub śniegu.

CIEKAWOSTKA!

Wypluwki – niewielkie kulki lub wateczki powstałe ze zlepionej sierści, piór, kości, czaszek, pazurków, chitynowych pancerzyków owadów, łusek ryb i ziemi (pochodzącej z przewodów pokarmowych dżdżownic). To części ofiar, których bociany, podobnie jak ptaki drapieżne i sowy, nie są w stanie strawić. Formują się one w żołądku i następnie są wypluwane.

Czasami bociany czują się tak bezpiecznie w obejściu, na którym mają gniazdo, że żerują wśród zwierząt gospodarskich i stawach przydomowych. We wsi Michałowice (gm. Kowiesy) bocian wyjadał małe kaczki i kurczaki na sąsiednim podwórku (co szybko stało się powodem kłótni). W Trzciannie (gm. Nowy Kawęczyn) młody bocian, który nie odleciał na zimowisko, mieszkał z kurami w kurniku. Gdy tylko gospodarze pozostawili uchylone drzwi do domu w porze obiadowej, wchodził do kuchni i podjadał zupę z talerzy. W Łubnie (gm. Wiskitki) właściciele stodoły z gniazdem bocianim twierdzili, że młode lubią skakanie po ich samochodach (rysując przy tym pazurami maski i dachy aut).

Młody „rozrabiaka” z Łubna. Gniazdo na platformie wykonanej przez właściciela gospodarstwa

ZWYCZAJE I PRZESĄDY ZWIĄZANE Z BOCIANAMI

Bocian biały jest ptakiem od dawna obecnym w kulturze ludowej. Słowianie odnosili się do niego z dużym szacunkiem i czcią, tarkowali jak zwierze święte, czyli pochodzące od boga. Jego zadaniem (zgodnie z legendami) było wiosenne oczyszczanie roli z sił nieczystych, których symbolem były: gady, płazy i owady – wszelkie plugastwo. Dlatego zakazywano nawet zjadania jego mięsa.

Na wsi polskiej jeszcze niedawno wierzono, że bociany przynoszą dzieci. Takie niespodziewane narodziny były w społeczności traktowane jako szczególna łaska. Tymczasem marcowe pojawianie się dzieci było wynikiem wspólnych żniw, pracy do wieczora, a czasem nawet nocowania w polu. Wierzono również, że bocian gnieźdzący się w gospodarstwie przyniesie szczęście. Dlatego bardzo wyczekiwano ich powrotu i często montowano na kalenicach dachów koła, aby zachęcić bociany do osiedlenia się. Zwrot „dookoła wojtek” pochodzi z radosnych okrzyków dzieci na widok kołujących nad gniazdem bocianów.

Mimo ogromnej sympatii do bocianów miały one również zastosowanie praktyczne. Jak pisał R. Ładowski w 1804 r.: „Mięso czarne i niesmaczne do jedzenia. (...) Sadło bocianie wchodzi do lekarstw i wódka z młodych bocianiąt ich bardzo skuteczna na paraliż”.

PRZYSŁOWIA

Obecność bociana białego w życiu codziennym na wsi ujawnia się w licznych przysłowiach związanych z tym gatunkiem. Cykliczność pór roku spowodowała, że przyloty tych ptaków zaczęto utożsamiać z początkiem wiosny i nowym życiem.

„Bociek jest! Wiosny wiest.”

„Bocian na ogonie jaskółkę przynosi”.

„Jak na Gertrudę bociek na gnieździe siedzie, wiosna szybko przybędzie.”

Powrót bocianów często zbiega się także z dniem św. Wojciecha i św. Jerzego (23 kwietnia) – patronami wiosny i wiosennych prac polowych. Dlatego bociany z czasem nazwano również wojtkami.

„W dzień Wojciecha świętego ptaki przylatują jego.”

„Jak przylecą żurawie, bierz się do grochu prawie; jak przylecą bociany, pierwszy zagon zasiany.”

„Na święty Józef bocian na stodole, gburze szykuj sochę i jedź orać pole”.

„Jak na świętego Józefa bociany przybędą, to choroby zbożom nic szkodzić nie będą.”

A tak pisze ksiądz Jan Twardowski w wierszu „O świętym Wojciechu” (tomik „Trochę plotek o świętych”):

„Święty Wojciech Polski pilnuje

Nawet bocian biało-czerwony

W dniu imienin Jemu salutuje.”

ZAGROŻENIA

Krajobraz polskiej wsi na naszych oczach ulga szybkim przemianom. W ostatnich latach zanikały małe, a w ich miejsce tworzyły się duże gospodarstwa rolne. To doprowadziło do spadku bioróżnorodności przyrodniczej obszarów wiejskich. Bocian biały, ptak ściśle związany z krajobrazem rolniczym, jest najlepszym wskaźnikiem tych zmian. Jego liczebność niestety maleje w całej Europie. Wpływ na to mają głównie:

- intensyfikacja i chemizacja rolnictwa,
- zwiększanie arealów pól,
- zaprzestanie użytkowania łąk i pastwisk,
- tworzenie pól uprawnych w dolinach rzecznych,
- odwadnianie lub osuszanie dolin rzecznych,
- zasypywanie naturalnych oczek wodnych i starorzeczy,
- spadek poziomu wód gruntowych,
- obecność słupów średniego napięcia (rozłączniki) i stacji transformatorowych,
- sznurki, worki i inne odpady zanoszone do gniazd.

DZIAŁANIA SŁUŻĄCE OCHRONIE

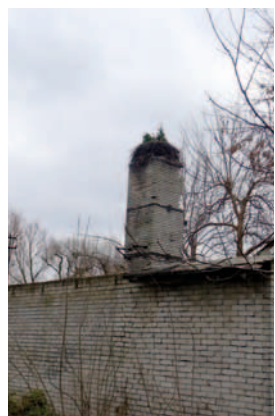
Najbardziej widocznym symbolem obecności bocianów jest gniazdo. Istotny element ochrony tego ptaka to właśnie utrzymanie jego miejsc rozrodu. Dobrym przykładem jest projekt „Bocian biały w krajobrazie polskiej wsi” realizowany w 2021 – 2022 r. przez Lokalną Grupę Działania „Kraina Rawki” oraz Lokalną Grupę Działania – „Gniazdo”. Na 23 stanowiskach lęgowych zostaną przeprowadzone działania z zakresu ochrony czynnej, polegające m.in. na: zdjęciu nadmiaru materiału gniazdowego, podcięciu gałęzi na dolocie do gniazd, wymianie platform, postawieniu nowych platform wraz ze słupami lub montaż platform (jeśli gniazda są bezpośrednio na słupie energetycznym).

Z kolei inny bardzo ciekawy przykład opieki nad miejscem lęgowym jest w Miedniewicach (gm. Wiskitki). Tam właściciele posesji z gniazdem (komin kotłowni przy szklarni – całość wymaga rozbiórki ze względu na stan techniczny) zgłosili się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie z prośbą o postawienie platformy, co zresztą udało się zrealizować. W tym roku bociany jeszcze odbyły rozród na starym gnieździe, ale rodzice już mogli się z nową platformą zapoznać (chętnie na niej przesiadywali kiedy pisklęta podrosły).

Czasem interwencji wymaga nie samo gniazdo, ale to co jest w otoczeniu. Kiedy młode boćki podrastają w gnieździe zaczyna brakować miejsca dla całej rodziny. Dlatego rodzice często odpoczywają lub spędzają noc na pobliskich dachach lub słupach. Niestety niezabezpieczone rozłączniki lub stacje transformatorowe stają się wtedy śmiertelnym zagrożeniem. We wsi Kamionka (gm. Wiskitki) dzięki zgłoszeniu przez mieszkańca takich zdarzeń, interwencji Oddziału Terenowego Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i działań podjętych przez zakład energetyczny PGE

Gniazdo zbudowane bezpośrednio na słupie

Gniazdo i platforma w Miedniewicach

Zabezpieczony słup energetyczny w Kamionce

Dystrybucja Oddział Łódź udało się wyeliminować ten problem.

WAŻNE!

Serdeczne podziękowanie dla pana Jana Janiaka z Wydziału Utrzymania Sieci (PGE Dystrybucja Oddział Łódź), który coraz częściej pomaga na naszym terenie w rozwiązywaniu problemów „energetyczno-bocianich”.

Łąki w kośnym użytkowaniu w dolinie Rawki, Doleck, gm. Nowy Kawęczyn

Wśród działań służących pomocy bocianom nie może zabraknąć ochrony siedlisk, na których zdobywają pożywnie. Bogate w naturalny pokarm, a przez to szczególnie cenne są wilgotne łąki położone w dolinach rzecznych. Najlepiej im służy pasterskie i/lub kośne użytkowanie, które można zakwalifikować do ochrony czynnej. Na niektórych łąkach (szczególnie z chronionymi gatunkami) można rozważyć utworzenie użytku ekologicznego. Jest to forma ochrony przyrody, która pozwala na dalsze kośne i/lub pasterskie użytkowanie i jednocześnie zwalnia z podatku rolnego (Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym). Warto podczas zmiany planu zagospodarowania dla konkretnej miejscowości zgłosić wniosek (każdy to może zrobić) o zakazie zabudowywania i zalesiania dolin rzecznych oraz likwidowania oczek wodnych i starorzeczy. Ponieważ bociany w pewnych okresach polują też na polach, dobrze by było, aby rolnicy stosowali w sposób oszczędny i zrównoważony środki ochrony roślin oraz nie doprowadzali do tworzenia monokultur na znacznych obszarach (np. coraz większe powierzchnie są obsiewane kukurydzą).

Hodowla bawolów indyjskich w dolinie Rawki, Doleck, gm. Nowy Kawęczyn

Konie na pastwisku w dolinie Rawki, Suliszew, gm. Nowy Kawęczyn

PAMIĘTAJ!

Wilgotne łąki to także siedlisko wielu innych rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt!

Wilgotne łąki z chronionymi storczykami (różowo-fioletowe kwiaty)

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021 – 2027 zdecydowanie będzie sprzyjać bocianom. Tym razem Komisja Europejska ma przeznaczyć wyższe środki na dopłaty oraz dążyć do zachowania krajobrazów i różnorodności biologicznej. Nowością będą pasy kwiatne tworzone wzdłuż pól na kilka lat. To działanie ukierunkowane jest głównie na dzikie owady zapylające, ale bez wątpienia będą to miejsca chętnie odwiedzane również przez bociany.

Nieodzownym elementem ochrony każdego gatunku jest edukacja społeczeństwa. Można ją realizować poprzez: obchody Światowego Dnia Bociana (31.X) w szkołach, wydawanie publikacji przybliżających życie bocianów, zamieszczanie tematycznych artykułów w lokalnych mediach lub na stronach internetowych, wyjazdy studyjne np. do Bocianiej Wioski (wymiana doświadczeń), angażowanie lokalnej społeczności w prace utrzymaniowe przy gnieździe lub pomoc bocianom w nagłych sytuacjach.

WAŻNE!

Każda informacja o bocianie z obrączką jest bardzo cenna (żywym lub martwym).

Należy odczytać obrączkę lub sfotografować i zgłosić do:

- Stacji Ornitologicznej Muzeum i Instytutu Zoologii PAN

ul. Nadwiślańska 108, 80-680 Gdańsk 40

tel. +48 (58) 308 07 59

- przez formularz na stronie: <http://www.stornit.gda.pl/kontakt.php>

- lub na adres mailowy: ring@miiz.waw.pl

- albo lokalnemu ornitologowi.

POMOC W NAGŁYCH SYTUACJACH

Niestety przepisy nie wskazują wprost na kim spoczywa obowiązek udzielenia pomocy rannym lub chorym dzikim zwierzętom, ani kto jest odpowiedzialny za transport zwierząt do ośrodka rehabilitacji, jeśli jest taka potrzeba. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym wskazuje natomiast w art. 7 ust. 1 pkt 1, iż **do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty**, które obejmują m.in. **sprawy z zakresu ochrony przyrody**. Uszczegóławia to ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. która wskazuje, iż ochrona przyrody polega m.in. na **zachowaniu składników przyrody, dziko występujących zwierząt oraz zwierząt objętych ochroną gatunkową**. A zatem należy uznać, że zadaniem gminy jest również pomoc rannym zwierzętom gatunków dziko występujących.

Bocian czując się zagrożony będzie próbował nas dziobnąć np. w oczy. Dlatego chwytając ptaka należy najpierw złapać dziób, nie zatykając przy tym nozdrzy. Na czas transportu najlepiej bociana zamknąć w kartonowym pudle (wymiarach zbliżonych do: 70x70x40 cm) z otworami wentylacyjnymi. Dziób należy umieścić w większym otworze w ścianie szczytowej. Karton trzeba mocno związać, żeby bocian nie uciekł z niego podczas podróży. Do transportu nie wolno stosować klatek (w kratkach często zaplątują się nogi, skrzydła czasem nawet głowa ptasia) ani różnego rodzaju worków (mogą spowodować uduszenie).

Jeśli **znajdziemy rannego bociana** to zdecydowanie trzeba go przetransportować do lekarza weterynarii, który oceni rozmiary obrażeń i je zaopatrzy. Następnie ptak powinien trafić do możliwie najbliższego ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt (wcześniej trzeba to z ośrodkiem ustalić telefonicznie). Może zdarzyć się wyjątek od tego zalecenia. Otóż w 2021 r. mieszkańcy Bud Grabskich (gm. Skierniewice) z niepokojem stwierdzili, że na łące przechadza się bocian z połową dzioba! Prawdopodobnie ptak polował podczas sianokosów i z rozpędu wsadził dziób w obracającą się elementu kosiarki rotacyjnej. Po kilku dniach obserwacji przez mieszkańców i lekarza weterynarii oraz konsultacji z ośrodkiem rehabilitacji podjęto decyzję o pozostawieniu bociana na łonie natury. Ptak, mimo wydawałoby się dużego urazu, samodzielnie zdobywał pokarm i nie wymagał pomocy.

W sytuacji upadku gniazda (w wyniku burzy lub silnego wiatru), jeśli choć część piskląt przeżyje, należy jak najszybciej umieścić gniazdo w tym samym miejscu lub w bliskiej odległości. Następnie włożyć do niego z powrotem pisklęta, wcześniej zbądane przez lekarza weterynarii. Jeśli gniazdo uległo zniszczeniu można zamontować platformę. W przypadku gniazd na słupach energetycznych należy poprosić o pomoc pracowników zakładu energetyki. Mają oni coraz większe doświadczenie w wykonywaniu takich prac i posiadają odpowiedni sprzęt (wysięgnik).

UWAGA!

Udzielając pomocy jakimkolwiek dzikiemu zwierzęciu przede wszystkim należy pamiętać o własnym bezpieczeństwie!!!

UWAGA!

Nie wolno samodzielnie wykonywać żadnych prac na czynnym słupie energetycznym!

Zdarza się, że **para rodzicielska wyrzuci z gniazda niektóre młode**. Dotyczy to piskląt osłabionych (np. silną inwazją pasożytów), z deformacjami ciała (wrodzonymi lub nabytymi), niedopominających się odpowiednio intensywnie o pożywienie. Wkładanie ich do gniazd kończy się po paru minutach ponownym ich wyrzuceniem przez rodziców. Takie osłabione maluchy zwykle nie przeżywają również odchowiwania w ośrodkach.

Jeśli zginie jeden z dorosłych ptaków w trakcie sezonu lęgowego, decyzję o dokarmianiu należy poprzedzić obserwacjami. Trzeba spróbować określić liczbę młodych i ich wiek. Przy dwóch młodych samotny rodzic powinien sobie poradzić, ale przy 3 i więcej już niekoniecznie. Taką sytuację najlepiej skonsultować z lokalnym ornitologiem.

Jeśli zauważymy, że **młody bocian zaplątał się w sznurki (lub inne odpady) na gnieździe** należy jak najszybciej zorganizować pomoc medyczną. Zaciśnięty sznurek powoduje opuchliznę, ból, złamania, a w skrajnych przypadkach martwicę kończyny. Taki bocian powinien być zbadany przez lekarza weterynarii. Jeśli nie doszło do martwicy, zwykle po zdjęciu sznurka i przy odpowiedniej opiece medycznej (w ośrodku) ptak wróci do zdrowia. Gdy pomoc przyjdzie za późno – taki bocian będzie wymagał opieki do końca życia.

Zdarza się czasem, że **bocian przechadza się w terenie zabudowanym jakby był „oswojony”**. Kilka lat temu taka sytuacja miała miejsce w Pszczonowie (gm. Maków). Dorosły bocian całe dni spędzał na przystanku autobusowym w centrum miejscowości, tylko wieczorami odlatywał na pobliską łąkę i staw. Jego obecność w tym miejscu nie była przypadkowa – obok był sklep mięsny! I tak klienci sklepu, jak również sam właściciel, dokarmiali „biednego i głodnego” ptaka, a on chętnie z tego korzystał. Zupełnie niepotrzebnie, gdyż ptak był zdrowy i w godzinach wieczornych (czyli po zamknięciu sklepu) sam zdobywał pożywienie. Dzięki obrączce (a taką posiadał) udało się ustalić, że przebywał wcześniej w jednym z ośrodków rehabilitacji, dlatego nie bał się ludzi i oczekiwał od nich pokarmu.

W przypadku zimującego, zdrowego bociana nie należy podejmować działań ratunkowych, a jedynie obserwować. Dopiero jeśli ptak osłabnie lub będzie miał problemy ze zdobyciem pożywienia (np. przy grubej pokrywie śnieżnej utrzymującej się przez dłuższy czas) należy rozważyć jego odłapanie i przetransportowanie do ośrodka.

Aktualna lista wszystkich ośrodków w kraju dostępna jest na stronie www.gdos.gov.pl (zakładka *Co robimy*, zakładka *ochrona przyrody*). Najbliższe obszary LGD – „Gniazdo” i LGD „Kraina Rawki” znajdują się:

- Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt w Psarach (gm. Nowy Kawęczyn), tel. 509 396 929,
- Nadleśnictwo Piotrków – Leśna Osada Edukacyjna w Kole (gm. Wolbórz), tel. 44 64 51 840,
- Ptasi Azyl – Dyrekcja Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Warszawie, tel. 22 670 22 07.

ASPEKTY PRAWNE OCHRONY

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, **bocian biały jest objęty ochroną ścisłą**, co oznacza, że w stosunku do tego gatunku wprowadzono następujące zakazy (§ 6 ust 1) m.in.: umyślnego chwytania; transportu; chowu; niszczenia siedlisk lub ostoi – obszaru rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania; usuwania gniazd; czy umyślnego przemieszczania z miejsca regularnego przebywania na inne miejsce. Jednak § 9 ww. rozporządzenie wprowadza odstępstwa od tych zakazów, ale tylko w ściśle określonych warunkach. A zatem bez zezwolenia można:

1. usuwać gniazda ptasie, ale tylko od dnia 16 października do końca lutego z obiektów budowlanych (budynki, słupy energetyczne) lub terenów zieleni (gniazda na drzewach), jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne – wszystkie przesłanki muszą być spełnione łącznie;

2. chwycić, transportować, przetrzymywać oraz umyślnie przemieszczać (z miejsc regularnego przebywania na inne miejsce), ale pod warunkiem, że:

- chwytanie odbywa się na terenach zabudowanych, podmiot który je wykonuje posiada upoważnienie od regionalnego dyrektora ochrony środowiska, a odłapaniu i przetransportowaniu podlegają tylko zbłąkane zwierzęta;

- chwytanie dotyczy zwierząt rannych lub osłabionych w celu udzielenia pomocy weterynaryjnej i przewiezieniu do ośrodka rehabilitacji zwierząt.

Wszelkie inne działania wymagają zgody (na odstępstwa od zakazów) od regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

UWAGA!

Jeśli coś w zachowaniu lub stanie dzikiego ptaka budzi naszą wątpliwość, warto to skonsultować z lekarzem weterynarii obsługującym gminę, lokalnym ornitologiem lub ośrodkiem rehabilitacji dzikich zwierząt leczącym ptaki.

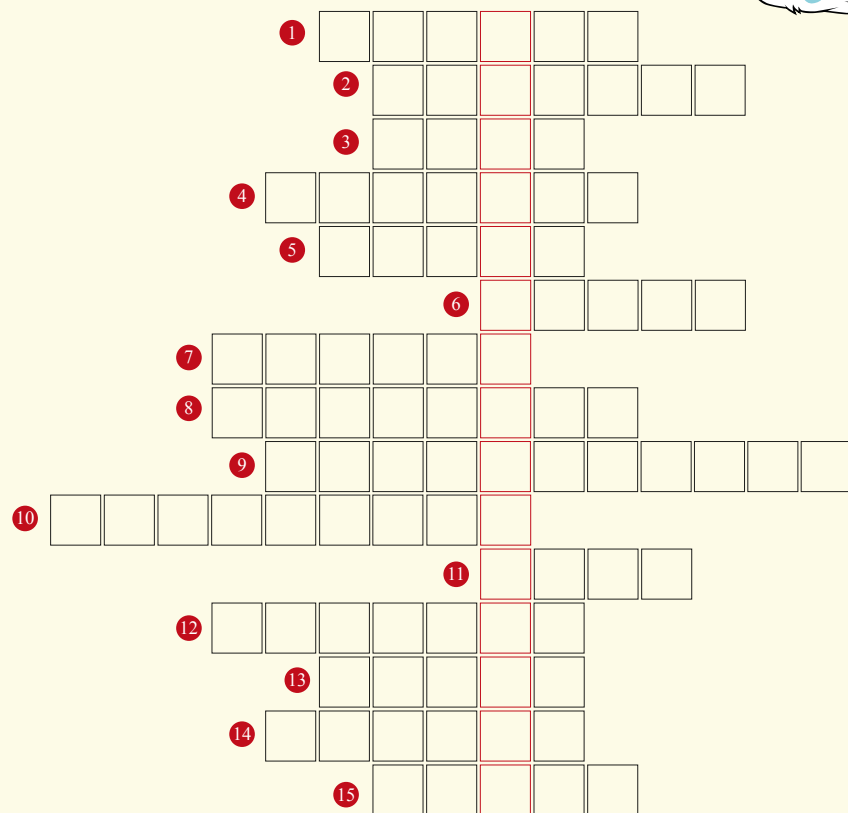
CIEKAWOSTKA!

Życie bocianów najlepiej obserwować na gniazdach on-line. Może to być też świetna promocja regionu lub gminy np. Przygodzice – 12 727 wyświetleń, Kozubszczyzna – 17 075, Zastawki – 37 258, gm. Podgorzyn – 144 228.

KRZYŻÓWKA DLA DZIECI

1. Jeden z „obcych lokatorów” w gnieździe bocianim.
2. Bocian składa na jego dnie jajka.
3. Ślad zwierzęcia odcisnięty w błocie, piasku lub śniegu.
4. Niebezpieczne, plastikowe elementy w gnieździe bocianów.
5. Bardzo niebezpieczna część ciała bociana.
6. Prace polowe podczas, których często pojawiają się na polu bociany.
7. W tym najlepiej transportować rannego bociana.
8. Kolor dzioba i nóg dorosłego bociana.
9. Stanowią pokarm bocianów.
10. Zgodnie z legendą bocian oczyszcza wiosną z tego pola.
11. Miejsce, gdzie bocian może zbudować gniazdo.
12. Zjadając ją bociany ograniczają rozprzestrzenianie się bakterii psującego się mięsa.
13. Inna nazwa bociana używana na Polesiu.
14. Może wchodzić w skład wypluwki.
15. Nazwa miejscowości w woj. podlaskim pochodząca od słowa bocian.

CIEKAWOSTKA!

Bocian biały jest gatunkiem parasolowym – chroniąc jego siedliska zachowujemy również miejsca żerowania i lęgów dla żurawi, czajek, derkaczy, rycyków, krwawodziobów i wielu innych już rzadkich w naszym kraju gatunków ptaków.

Literatura:

1. Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Chodkiewicz T. (red) 2015. *Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny*. Wydanie 2. GIOŚ, Warszawa, s. 333-340.
2. Kaługa I. 2007. *Bocian Biały. Poradnik praktycznej ochrony*. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”. Siedlce.
3. Kruszewicz A. G. 2010. *Ptaki Polski od A do Ż*. Multico Oficyn Wydawnicza sp. z o.o., Warszawa, s. 25-26.
4. Kus. K., Szczepaniak P. 2013. *Monitoring awifauny na obszarach Natura 2000 w obrębie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i okolicy*. Bodzentyn, s. 20.
5. Ładowski R. 1804. *Historia naturalna kraiu polskiego czyli Zbiór krótki przez alfabet ułożony, zwierząt, roślin, i mineralów znajdujących się w Polsce i Litwie: zebrana z pisarzy godnych wiary, z rękopismow i świadkow oczywistych*. T. 1, w Drukarni Antoniego Gröbla pozostały Wdowy i Sukcessorow, Kraków, s. 44-46.
6. Środa K. 2006. *Bocian biały znajomy z sąsiedztwa*. [w:] *Tajemnice polskiej przyrody. Encyklopedia zwierząt i roślin nr 23*, s. 1-8.
7. Wajrak A. 2018. *Wielka księga prawdziwych tropicieli*. Wydawnictwo Agora, Warszawa, s. 178-189.
8. Wierzbicka A. 2012. *Poradnik ochrony bociana białego*. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”.
9. Winięcki J. 6.10-12.10.2021. *Cyfrowy odlot*. [w:] *Polityka nr 41* (3333), s. 56-58.
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2021 poz. 1098).
11. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2021.0.1372).
12. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U.2016 poz. 2183).
13. <http://www.bocianopedia.pl>
14. <https://www.slawoslaw.pl/> Bocian w ludowych wyobrażeniach. Kamila Łabędzka
15. <https://naukawpolsce.pap.pl/>
16. https://www.academia.edu/48677238/Znaczenie_bociana_bia%C5%82ego_Ciconia_ciconia_dla_spo%C5%82ecze%C5%84stwa_analiza_z_perspektywy_koncepcji_us%C5%82ug_ekosystem%C3%B3w<http://etnomuzeum.pl/na-swietego-wojciecha-duza-z-przyslow-pociecha/>
17. <http://salamandra.org.pl/obocianie.html>
18. <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C404449%2Ccoraz-mniej-bocianow---znamy-wstepne-wyniki-ogolnopolskiego-liczenia.html>
19. <https://obcyjezykpolski.pl/dookola-wojtek-i-w-kolo-macieju/>
20. <http://www.ptasiastrefa.pl/ptasie-akcje/119-vii-miedzynarodowy-spis-bociana-bialego>

